

MODERNISTYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY ŚRÓDMIEŚCIA GDYNI

POMNIK HISTORII
informator

MODERNISTYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY ŚRÓDMIEŚCIA GDYNI

POMNIK HISTORII
informator

opracowanie

Biuro Miejskiego Konserwatora Zabytków, Urząd Miasta Gdyni, 2015 r.

zespół redakcyjny

Marek Stępa, Robert Hirsch, Alina Limańska-Michalska, Aleksandra Narczewska

redakcja

Robert Hirsch

projekt i opracowanie graficzne

Alina Limańska-Michalska

autorzy fotografii

Maciej Bejm, Edward Hardt, Robert Hirsch, Anna Orchowska-Smolińska,
Alina Limańska-Michalska, Anna Zielińska, Katarzyna Jankiewicz,
Radosław Czerniejewski, Zbiory Agencji Rozwoju Gdyni i Urzędu Miasta Gdyni

fotografie archiwalne

Muzeum Miasta Gdyni
Zbiory prywatne

wydawca:

© Urząd Miasta Gdyni, 81-382 Gdynia, Aleja Marszałka Piłsudskiego 52/54
tel. (58) 66 88 000, fax (58) 62 09 798, e-mail: gdynia@gdynia.pl, www.gdynia.pl
Biuro Miejskiego Konserwatora Zabytków, tel. 58 66 88 343, e-mail: zabytki@gdynia.pl

ISBN 978-83-932299-6-3

wstęp

Gdynia jest jednym z niewielu miast Polski, które wywołuje jednoznaczne skojarzenia z morzem, portem i szerokim światem. Miasto i port w Gdyni są wyrazistym symbolem wielkich dokonań gospodarczych II Rzeczypospolitej, a wizerunek Gdyni jako morskiej stolicy Polski utrwalił się już w okresie międzywojennym. Miasto budzi cały czas podziw swoim nadmorskim położeniem i nowoczesną architekturą.

Modernistyczna architektura Gdyni jest jednym z najważniejszych elementów tożsamości miasta i jest też źródłem ciągłej inspiracji.

W 2007 r. układ urbanistyczny śródmieścia Gdyni został wpisany do wojewódzkiego rejestru zabytków. Przedsięwzięcie to zostało zainicjowane przez samorząd Gdyni przy szerokim poparciu społecznym. Po wpisaniu śródmieścia do rejestru zabytków, władze Gdyni podjęły zdecydowane działania zmierzające do określenia zasad polityki przestrzennej i szczegółowej ochrony konserwatorskiej na terenie zabytkowym, opracowując i uchwalając miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmujące obszar zabytku i wprowadzające indywidualną ochronę najcenniejszych budynków.

Jednocześnie na terenie śródmieścia powstaje także nowa, współczesna zabudowa, dostosowana do charakteru miejsca. Śródmieście Gdyni jest przykładem łączenia dbałości o dziedzictwo kulturowe z niezbędnymi działaniami rozwojowymi.

Wystąpienie władz Gdyni o uznanie zabytkowego śródmieścia Gdyni za pomnik historii było naturalną kontynuacją dotychczasowych działań Gminy Gdynia w zakresie ochrony i opieki nad tym szczególnym zabytkiem. Uznanie śródmieścia Gdyni za pomnik historii przez Prezydenta RP, jest potwierdzeniem wyjątkowego znaczenia Gdyni w najnowszej historii Polski i dowodem na słuszność dotychczasowej polityki miasta. Jest też symbolicznym wyrazem wdzięczności dla minionych pokoleń, które budowały Gdynię i morskie znaczenie Polski w XX wieku.

Miejski Konserwator Zabytków

dr inż. arch. Robert Hirsch

Wiceprezydent Gdyni

dr inż. arch. Marek Stępa

Prezydent Gdyni

dr Wojciech Szczurek

pomnik historii

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Bronisław Komorowski uznał modernistyczny układ urbanistyczny śródmieścia Gdyni za pomnik historii. Zgodnie z prawem wydane zostało w tej sprawie specjalne Rozporządzenie Prezydenta RP z 23 lutego 2015 r.

Pomniki historii to najwyższe krajowe wyróżnienie nadawane najważniejszym zabytkom Polski. Śródmieście Gdyni znalazło się w elitarnym gronie 60 zabytków o takim statusie. Jak możemy przeczytać na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie (www.nid.pl):

*„Pomnik historii to jedna z czterech form ochrony zabytków wymienionych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. Terminem tym określa się **zabytek nieruchomy o szczególnym znaczeniu dla kultury naszego kraju**. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Pomniki historii ustanawiane są od 1994 r. (...) Z każdym rokiem, lista najcenniejszych obiektów sukcesywnie powiększa się. Znajdują się na niej obiekty o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Do elitarnego grona pomników historii mogą dołączać obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne”.*

Uznanie śródmieścia Gdyni za pomnik historii poprzedziły wieloletnie przygotowania prowadzone przez Miasto Gdynię. Pierwszym krokiem było wpisanie w 2007 r. układu urbanistycznego śródmieścia Gdyni do wojewódzkiego rejestru zabytków. W ciągu kolejnych lat obszar zabytkowego śródmieścia został prawie w całości objęty ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W 2012 r. została opracowana specjalistyczna dokumentacja na temat walorów zabytkowych i ochrony śródmieścia Gdyni. Dokumentację opracował zespół w składzie: Marek Sępa, Robert Hirsch, Jakub Lewicki, Maria Jolanta Sołtysik, Anna Orchowska-Smolińska, Alina Limańska, Aleksandra Narczewska i Tomasz Błyskosz. Wniosek Prezydenta Gdyni wraz załączoną dokumentacją został skierowany do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. We wrześniu 2013 r. Gdynię wizytowała komisja Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie, która wstępnie rozpatrywała wniosek Gdyni. W maju 2014 r. Rada Ochrony Zabytków przy Ministrze zaopiniowała pozytywnie kandydaturę Gdyni. Ostatnim etapem było uznanie śródmieścia Gdyni za pomnik historii przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Tytuł pomnika historii ma przede wszystkim znaczenie prestiżowe i jest powodem do dumy. Układ śródmieścia Gdyni został już w 2007 r. wpisany do rejestru zabytków oraz obowiązuje na prawie całym jego terenie ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, określające zakres ochrony konserwatorskiej. Z punktu widzenia zasad i rygorów ochrony, ustanowienie pomnika historii nie wpływa więc istotnie na dotychczasową politykę konserwatorską i przestrzenną.

**POMNIK
HISTORII**

logo pomników historii

zabytki wpisane przez Prezydenta RP na listę pomników historii

1. **Biskupin** – rezerwat archeologiczny
2. **Częstochowa** – Jasna Góra, zespół klasztoru oo. paulinów
3. **Frombork** – zespół katedralny
4. **Gdańsk** – miasto w zasięgu obwarowań z XVII wieku
5. **Gniezno** – katedra pw. Wniebowzięcia NMP i św. Wojciecha
6. **Kazimierz Dolny**
7. **Kraków** – historyczny zespół miasta
8. **Ostrów Lednicki**
9. **Malbork** – zespół zamku krzyżackiego
10. **Krzemionki** k. Ostrowca Świętokrzyskiego – kopalnie krzemienia z okresu neolitu
11. **Toruń** – Stare i Nowe Miasto
12. **Warszawa** – historyczny zespół miasta z Traktem Królewskim i Wilanowem
13. **Wieliczka** – kopalnia soli
14. **Wrocław** – zespół historycznego centrum
15. **Zamość** – historyczny zespół miasta w zasięgu obwarowań z XIX wieku
16. **Bochnia** – kopalnia soli
17. **Kalwaria Zebrzydowska** – krajobrazowy zespół manierystycznego parku pielgrzymkowego
18. **Gdańsk** – pole bitwy na Westerplatte
19. **Krzyszów** – zespół dawnego opactwa cystersów
20. **Legnickie Pole** – pobenedyktyński zespół klasztorny
21. **Łęknica** – Park Mużakowski, park w stylu krajobrazowym
22. **Racławice** – teren historycznej Bitwy Racławickiej
23. **Srebrna Góra** – Twierdza Srebrnogórska, nowożytna warownia górska z XVIII wieku
24. **Tarnowskie Góry** – podziemia zabytkowej kopalni rud srebrnośnych oraz sztolni „Czarnego Pstrąga”
25. **Góra Św. Anny** – komponowany krajobraz kulturowo-przyrodniczy
26. **Chełmno** – stare miasto
27. **Leżajsk** – zespół klasztorny oo. bernardynów
28. **Wrocław** – Hala Stulecia
29. **Kamień Pomorski** – zespół katedralny
30. **Łańcut** – zespół zamkowo-parkowy
31. **Kozłówka** – zespół pałacowo-parkowy
32. **Lublin** – historyczny zespół architektoniczno-urbanistyczny
33. **Kanał Augustowski** – droga wodna
34. **Gostyń – Głogówko** zespół klasztorny Kongregacji Oratorium św. Filipa Neri
35. **Poznań** – historyczny zespół miasta
36. **Łąd** – zespół dawnego opactwa cysterskiego w Łądzie nad Wartą
37. **Lubiń** – zespół opactwa benedyktynów
38. **Grunwald** – Pole Bitwy
39. **Stargard Szczeciński** – zespół kościoła pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne miasta
40. **Katowice** – osiedle robotnicze Nikiszowiec
41. **Kanał Elbląski**
42. **Nysa** – zespół kościoła farnego pod wezwaniem św. Jakuba Starszego Apostoła i św. Agnieszki Dziewicy i Męczennicy
43. **Żagań** – poaugustiański zespół klasztorny
44. **Kórnik** – zespół zamkowo-parkowy wraz z kościołem parafialnym – nekropolią właścicieli
45. Pałace i parki krajobrazowe **Kotliny Jeleniogórskiej**
46. Młyn papierniczy w **Dusznikach Zdroju**
47. **Żyrardów** – XIX – wieczna Osada Fabryczna
48. **Warszawa** – Zespół Stacji Filtrów Williama Lindleya
49. **Katowice** – Gmach Województwa i Sejmu Śląskiego
50. **Strzegom** – kościół pod wezwaniem św. Apostołów Piotra i Pawła
51. **Sulejów** – zespół opactwa cystersów
52. **Łowicz** – Bazylika Katedralna pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny
53. **Paczków** – zespół staromiejski ze średniowiecznym systemem fortyfikacji
54. **Bohoniki i Kruszyniany** – meczety i mizary
55. **Pelplin** – zespół pocystersko-katedralny
56. **Kołbacz** – założenie dawnego klasztoru cystersów, późniejszej letniej rezydencji książąt pomorskich i domeny państwowej
57. **Warszawa** – zespół zabytkowych cmentarzy wyznaniowych na Powązkach
58. **Trzebnica** – zespół dawnego opactwa cysterek
59. Wielokulturowy krajobraz przemysłowej **Łodzi**
60. **Układ urbanistyczny śródmieścia Gdyni**

widok układu urbanistycznego śródmieścia Gdyni z zaznaczeniem granic pomnika historii

fot. Maciej Bejma

powstanie śródmieścia Gdyni

Historyczny układ urbanistyczny śródmieścia Gdyni ukształtowany został poprzez nawarstwienie kilku etapów powstawania. Początki Gdyni sięgają czasów średniowiecza, a najstarsza znana informacja o istnieniu wsi o tej nazwie pochodzi z 1253 r.

Zabudowa dawnej wsi zgrupowana była w rejonie obecnej ulicy Starowiejskiej i Placu Kaszubskiego i wiele jej pozostałości przetrwało do dzisiaj. Na początku XX w., na terenie obecnego śródmieścia Gdyni, zaczęła rozwijać się z powodzeniem funkcja letniskowa. Przy plaży powstał Dom Kuracyjny, a przy obecnej ulicy 10 Lutego, która prowadziła do niego od stacji kolejowej, zbudowano do pierwszej wojny światowej liczne domy, z pokojami dla letników. Kilka z nich także istnieje do dzisiaj np. budynki o numerach 2, 4 i 8.

Ulica Starowiejska na początku XX wieku.

Widok zatoki przy wsi Gdynia w 1913 r., w której powstał port; zabudowania wsi widoczne są z lewej strony.

Nowy rozdział w historii Gdyni otworzył się po pierwszej wojnie światowej. Odrodzone państwo uzyskało dostęp do morza i podjęta została decyzja o budowie od podstaw nowego portu obok wsi Gdynia. W 1922 r. sejm polski przyjął specjalną ustawę w tej sprawie.

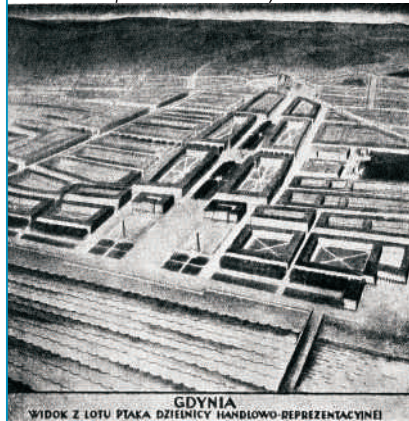
Od połowy lat 20. XX w. obok dawnej wsi zaczęła powstawać zabudowa nowego miasta towarzyszącego portowi, z której stopniowo wykształciło się śródmieście. W 1926 r. powstał pierwszy plan urbanistyczny tzw. szkic rozbudowy miasta Gdyni, który określił kształt tej części czytelny do dzisiaj, pomimo późniejszych modyfikacji. Ambitne plany zakładały zlokalizowanie głównej części miasta przy morskim brzegu, a głównym elementem miał być obszerny plac otwarty na zatokę.

Panorama
miasta i portu
zewnętrznego
w Gdyni
w 1933 r.
Widoczne
centrum
miasta
w okolicy ulic:
10 Lutego,
Świętojańskiej,
Starowiejskiej,
Waszyngtona,
skweru
Kościuszki
i placu
Kaszubskiego.

Szkic rozbudowy miasta Gdyni
opracowany przez Romana
Felińskiego i Adama Kuncewicza
w 1926 r.

Projekt koncepcyjny dzielnicy
handlowo-reprezentacyjnej Gdyni
z 1926 r. z placem otwartym na morze.

W. S. P. 1926. SKIC: ADAM KUNCEWICZ, OGÓLNE KIER: ARNOLD HUPMAN FELDRAJ.

PLAN WYKONCZONY: ZARZĄDOWY PŁ. GOSPOD.

historyczna architektura śródmieścia Gdyni powstała do wybuchu II wojny światowej

Na terenie śródmieścia Gdyni uznanego za pomnik historii zachowane są budynki z różnych etapów kształtowania się ośrodka. Pojedyncze budynki przypominają o tradycji wiejskiej i letniskowej, a zabudowa z czasów powstawania miasta ukazuje przemiany stylowe w architekturze. Budynki wznoszone do około 1930 r. miały formy nawiązujące do historii z bogato dekorowanymi elewacjami i wnętrzami. Od początku lat 30. XX w. zaczyna rozpowszechniać się architektura modernistyczna, którą charakteryzuje prostota brył i jasne elewacje bez wyrazistych ozdób. Wnętrza budynków są urządzone prosto, ale funkcjonalnie i nowocześnie.

Dom rodziny Skwierczów przy ul. Starowiejskiej 30, zwany „Domem Abrahama” jest jedną z pozostałości zabudowy wiejskiej w śródmieściu.

Historyczna **zabudowa letniskowa przy ul. 10 Lutego**, prowadzącej na początku XX w. od stacji kolejowej do Domu Kuracyjnego nad morzem.

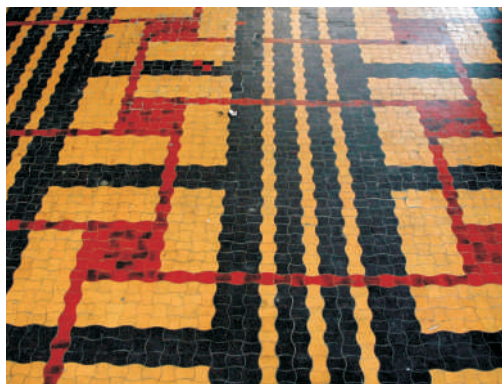
Dawny **Bank Polski przy ul. 10 Lutego 20/22**, zaprojektowany przez Stanisława Filasiewicza, jest jednym z najlepszych przykładów architektury historyzującej końca lat 20. XX w. w śródmieściu. Wyróżnia się unikatowymi wnętrzami w stylu Art Deco. Imponująca jest zwłaszcza główna sala ze sklepieniami i kamiennymi okładzinami.

Gmach dawnego Sądu Okręgowego usytuowany przy placu Konstytucji 5 (obecnie Sąd Rejonowy) został zbudowany w latach 1935-1936 według projektu Z. Karpińskiego, T. Sieczkowskiego i R. Sołtyńskiego. Awangardowa i dynamiczna bryła kryje niezwykle funkcjonalne i elegancko wyposażone wnętrza.

Kamienica I. Reicha i W. Birnbauma przy ul. Abrahama 28, zbudowana została w 1936 r. wg projektu Edwarda Fuhrschmieda. Prosta forma elewacji wykończonych szlachetnymi tynkami, została urozmaicona przeszklonym narożnikiem. Wnętrze klatki schodowej wyróżnia się eleganckim i dobrze zachowanym wykończeniem z lastryka w kilku kolorach.

Budynek mieszkalny Funduszu Emerytalnego Banku Gospodarstwa Krajowego przy ul. 3 Maja 27-31, zbudowany został w trzech etapach w latach 1935-1939 według projektu Stanisława Ziłowskiego. Jest to najwyższy i największy kubaturowo budynek mieszkalny międzywojennej Gdyni, w którym zachowały się liczne elementy wykończenia i wyposażenia.

Zespół Miejskich Hal Targowych przy ul. Wójta Radłkiego 36/40 został zbudowany w latach 1936-1938 według projektu Jerzego Müllera i Stefana Reychmana. Składa się z trzech części: najbardziej efektownej hali łukowej przewidzianej do handlu warzywami i nabiałem, połączzonej z nią hali płaskiej do handlu mięsem i oddzielnie usytuowanej hali rybnej. Od kilku lat trwa rewaloryzacja hal prowadzona przez Miasto Gdynię.

Budynek Wydziału Nawigacyjnego Akademii Morskiej przy al. Jana Pawła II 3 został zaprojektowany przez B. Damińskiego i T. Sieczkowskiego jako Dom Żeglarza Polskiego. Budynek pierwotnie miał być ośrodkiem szkoleniowym i zapleczem dla rozwijającego się żeglarstwa. Rozpoczęta w 1938 r. budowa została przerwana przez wybuch wojny i dokończono ją dopiero po jej zakończeniu, ale zmieniając funkcje na edukacyjne, związane z gospodarką morską.

śródmieście Gdyni w czasie II wojny światowej

Budowa miasta została nagle przerwana przez wybuch II wojny światowej. Znaczna liczba wytyczonych działek budowlanych w śródmieściu nie była jeszcze zabudowana, a budowa wielu nowych budynków była rozpoczęta i znajdowała się w różnym stadium zaawansowania. W jednej z niemieckich relacji spisanej po zajęciu miasta przez najeźdźców, autor sugestywnie napisał o „wielkim placu budowy, który zamarł”.

W czasie II wojny światowej na terenie śródmieścia okupant zrealizował kilka budynków mieszkalnych na pustych parcelach w istniejących już pierzejach ulic. Należy do nich np. kamienica przy ul. Armii Krajowej 11 z lat 1942-43. Przykłady kamienic zaprojektowanych i zbudowanych w czasie wojny wskazują, że architekci niemieccy dopasowywali się do skali i formy sąsiedniej zabudowy pierzei, a same elewacje były proste i oszczędne w formie.

W końcowej fazie II wojny światowej istotne zniszczenia zaczęły wyrządzać naloty alianckie kierowane na port. Uszkodzeniom ulegały przy tym budynki na terenie śródmieścia m.in. Miejska Hala Targowa, zabudowa przy ul. Starowiejskiej, ul. 10 Lutego i ul. 3 Maja. Od połowy marca 1945 r. wybrzeże gdyńskie było pod stałym ostrzałem z lądu i powietrza. Pod silnym ostrzałem znalazło się też śródmieście, w którym silnie uszkodzonych i spalonych zostało wiele budynków. Zniszczenia zabudowy Gdyni, powstałe w wyniku działań wojennych określane są na ok. 17%. Pożar zniszczył m.in. budynek biurowy ZUS przy ul. 10 Lutego 24, Poczta Główną przy ul. 10 Lutego 8 i kamienicę przy ul. Świętojańskiej 23. Znacznym uszkodzeniom uległ Dom Izby Bawełny oraz wiele kamienic prywatnych.

Wybuch wojny przerwał roboty budowlane przy wielu budynkach.

Na zdjęciu **kamienica przy ul. Świętojańskiej 104** w 1940 r.

Wśród zniszczonych w czasie wojny budynków znalazł się między innymi **biurowiec ZUS przy ul. 10 Lutego 24**.

Kamienica przy ul. Świętojańskiej 23 zniszczona przez pożar w 1945 r.

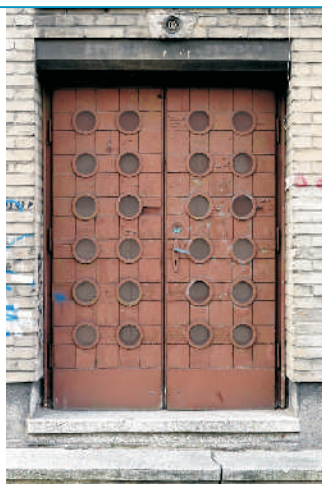
historyczna architektura śródmieścia Gdyni po II wojnie światowej

Na terenie śródmieścia Gdyni w pierwszych latach po II wojnie światowej powstało wiele budynków nawiązujących do architektury międzywojennej.

Siedziba Stowarzyszenia YMCA przy ul. Żeromskiego 26, zbudowana w latach 1948-52 według projektu Stefana Koziańskiego i Bohdana Damińskiego.

Budynek składa się z dwóch części: wysokiej z licznymi salami i niskiej mieszczącej salę gimnastyczno-widowiskową. Szare cegły użyte jako materiał wykończenia elewacji nawiązują do architektury z okresu międzywojennego.

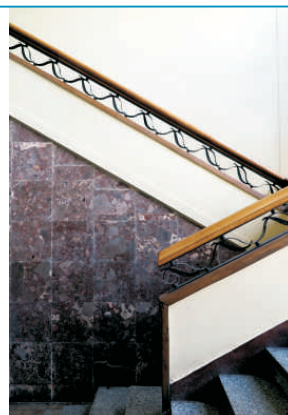

balustrada - grzejnik na klatce schodowej

Budynek Izby Przemysłowo-Handlowej przy ul. Pułaskiego 6 został zaprojektowany w 1939 r. przez Wacława Tomaszewskiego i silnie nawiązywał formą do pobliskiego Domu Bawełny.

Projekt zakładał wzniesienie budynku w konstrukcji stalowej spawanej. Do wybuchu wojny wykonano fundamenty i częściowo mury piwniczne i taki stan pozostał do końca działań wojennych. Budynek zrealizowano pod koniec lat 40. XX w., obniżając o jedną kondygnację i zmieniając konstrukcję na żelbetową.

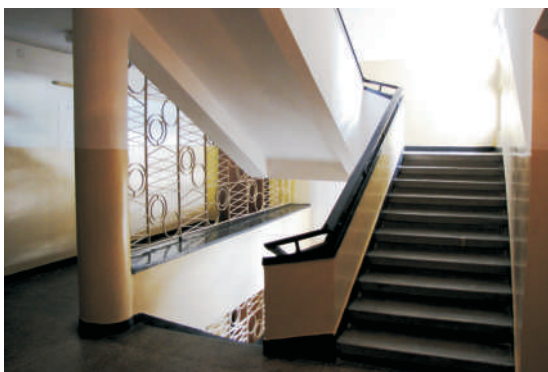
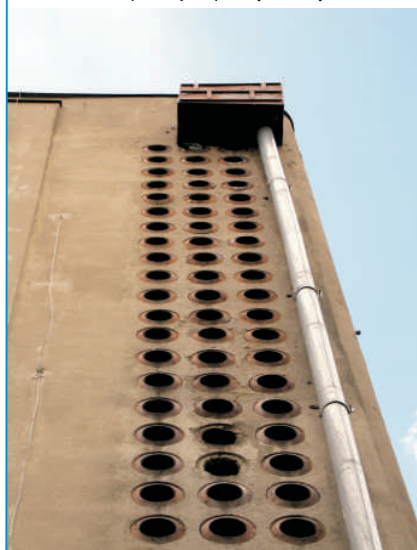

Dworzec kolei podmiejskiej usytuowany przy ul. Dworcowej zbudowano w latach 1956-59 według projektu Lecha Zaleskiego, jako kontynuację wybudowanego kilka lat wcześniej dworca dalekobieżnego.

Oba budynki połączone są zadaszonym przejściem na słupach.

Wnętrze budynku dworca podmiejskiego zdobią okładziny kamienne i ceramiczne oraz detale z metaloplastyki.

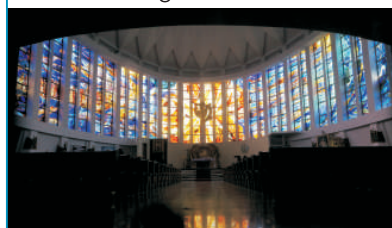
Zespół mieszkalny przy ul. Pułaskiego 5 / Żeromskiego 41-43 powstał w latach 50. XX w. Budynek ten ukształtowaniem bryły oraz detalami mocno nawiązuje do architektury międzywojennej.

Siedziba „Domu Rzemiosła” przy ul. 10 Lutego 33 zaprojektowana przez Henryka Dezora została zrealizowana w latach 1960-1963 r. Budynek wypełnił narożną, pustą działkę w strukturze śródmieścia.

Kościół Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Piotra Rybaka przy ul. Portowej 2 zbudowano w latach 1973-77 wg projektu Lecha Kadłubowskiego.

Dworzec pasażerski żeglugi przybrzeżnej przy al. Jana Pawła II 2 zbudowano w latach 1973-76 według projektu Lecha Zaleskiego i Stanisława Dopieraty. Architektura budynku dworca jest silnie inspirowana formą statku.

ochrona konserwatorska śródmieścia Gdyni

Zespół śródmieścia jest przestrzenią historyczną o szczególnym znaczeniu dla Gdyni. Przygotowania do wpisania śródmieścia do rejestru zabytków zapoczątkowano w 2005 r. od analiz i ekspertyzy. W 2006 r. Prezydent Gdyni wystąpił do Wojewody Pomorskiego o wpisanie śródmieścia do wojewódzkiego rejestru zabytków. Granicami wpisu objęto znaczną część śródmieścia z zabudową ukształtowaną w okresie międzywojennym. Decyzja o wpisaniu układu śródmieścia do rejestru zabytków została wydana w dniu 21 września 2007 r.

Symboliczne przekazanie decyzji o wpisaniu śródmieścia do rejestru zabytków, odbyło się 27 września 2007 r. w obecności licznej publiczności w czasie otwarcia pierwszej międzynarodowej konferencji „Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni”. Decyzję o wpisie do rejestru wręczył Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku Marian Kwapiński Wiceprezydentowi Gdyni Markowi Stępie.

O skali zabytku wpisanego do rejestru świadczą jego parametry. Jest to obszar o powierzchni prawie 90 hektarów, na którym znajduje się ponad 400 budynków, w większości pięcioletniokondygnacyjnych.

*Komisja sprawdzająca w terenie granice obszaru wyznaczonego do ochrony
16 maja 2007 r.*

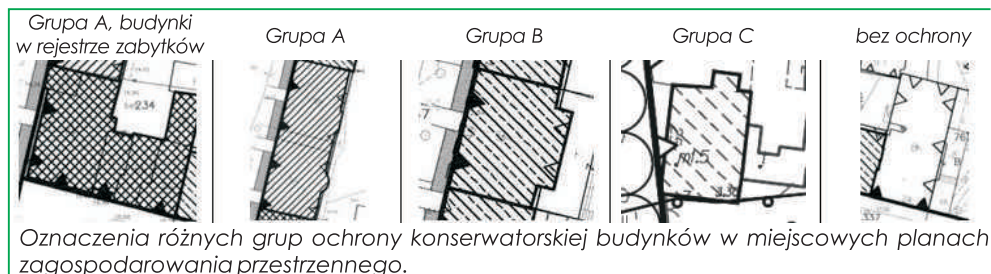
*Przekazanie decyzji o wpisaniu układu śródmieścia do rejestru zabytków
27 września 2007 r.*

W granicach historycznego układu urbanistycznego śródmieścia wpisanego do rejestru zabytków znajduje się 25 zabytków wpisanych odrębnie do rejestru. Niektóre budynki wpisane zostały na wniosek właścicieli, a uznanie za zabytek było okazją do małej uroczystości jak w przypadku kamienicy przy ul. Abrahama 28.

Ważnym narzędziem ochrony konserwatorskiej śródmieścia, są ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Obszar pomnika historii jest prawie w całości pokryty takimi planami miejscowymi.

W zapisach planów miejscowych, określona została kilkustopniowa ochrona historycznych budynków. Wprowadzono grupy A, B i C oznaczające budynki o zróżnicowanym stopniu ochrony dostosowanym do walorów zabytkowych. Ochroną objęta jest nie tylko zabudowa, ale także historyczne nawierzchnie ulic np. charakterystyczne pasy bruku na ulicy 10 Lutego.

Historyczna nawierzchnia ul. 10 Lutego objęta ochroną w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Historyczny bruk kamienny na ul. Starowiejskiej

granice modernistycznego układu urbanistycznego śródmieścia Gdyni uznanego za pomnik historii

Legenda:

--- obszar śródmieścia Gdyni wpisany do rejestru zabytków i uznany za pomnik historii

zabudowania

Zatoka Gdańska

Budynek mieszkalny,
Plac Kaszubski 7a-7b

Dom Antoniego Abrahama,
ul. Starowiejska 30

Dom Wójta Jana Radtkego,
ul. 10 Lutego 2

Dom wiejski Schroedera,
ul. Starowiejska 10a

Kościół parafialny p.w. NMP Królowej Polski,
ul. Świętojańska 29-31

zabytki nieruchome wpisane indywidualnie do rejestru zabytków usytuowane w obrębie pomnika historii

**Klasztor Zgromadzenia ss. Miłosierdzia
Św. Wincentego a Paulo,** ul. Starowiejska 2

Dawny hotel Centralny,
ul. Starowiejska 1

Willa „Szczęść Boże”,
ul. 1 Armii Wojska Polskiego 6

Kamienica E. Wojewskiej,
ul. Portowa 4

Budynek Biura Budowy Portu, obecnie budynek mieszkalny, ul. Waszyngtona 38

Gmach Sądu Rejonowego, Plac Konstytucji 5

Budynek Banku Polskiego, ul. 10 Lutego 20-22

Kamienica Pręczkowskich, Skwer Kościuszki 10-12

Dawna siedziba ZUS, później PLO, obecnie Urząd Miasta Gdyni, ul. 10 Lutego 24

Kamienica Jurkowskiego, Skwer Kościuszki 16

Budynek mieszkalny dawniej Funduszu Emerytalnego BGK, ul. 3 Maja 27-31

Kamienica Hundsdorffa, ul. Starowiejska 7 / ul. Abrahama 2

Kamienica Kreńskiego,
ul. Świętojańska 55

Kamienica Reicha i Birnbauma,
ul. Abrahama 28

Kamienica Orłowskich,
ul. Świętojańska 68

Dom Żeglarza Polskiego, obecnie Wydział
Nawigacyjny AM, aleja Jana Pawła II 3

Kamienica Ogończyka-Blocha,
ul. Świętojańska 122

Żespół dworca kolejowego,
Plac Konstytucji 1

Żespół Hali Targowej,
ul. Wójta Radtkego 36-40

Siedziba Stowarzyszenia YMCA,
ul. Żeromskiego 26

prace konserwatorskie przy zabudowie śródmieścia Gdyni

Historyczna zabudowa śródmieścia jest systematycznie poddawana pracom konserwatorskim. W wielu przypadkach zakres robót jest tak duży, że są to największe inwestycje od czasu wybudowania budynków. Wiele przedsięwzięć związanych jest z przywracaniem dawnej świetności elewacjom. Odkrywane są często zakryte elementy dawnego wystroju budynków historycznych, np. szlachetne tynki, kamienne okładziny i dekoracje ścienne.

przed wykonaniem prac konserwatorskich

Klasztor Sióstr Miłosierdzia przy ul. Starowiejskiej 2.

W latach 2001-2008 wykonano remont schodów wewnętrznych, stropów, stolarki okiennej, dachu oraz elewacji.

po wykonaniu prac konserwatorskich

przed wykonaniem prac konserwatorskich

Kamienica Hundsdorffa przy ul. Starowiejskiej 7 / Abrahama 2.

W latach 2008-2009 przeprowadzono remont elewacji frontowych, w tym wykończenia z tynku szlachetnego, oraz remont elewacji podwórzowych.

po wykonaniu prac konserwatorskich

korytarz i klatka schodowa po remoncie

Budynek mieszkalny Funduszu Emerytalnego Banku Gospodarstwa Krajowego przy ul. 3 Maja 27-31.

Od kilkunastu lat prowadzona jest systematyczna rewaloryzacja tego budynku, w ścisłej współpracy z jego mieszkańcami. Prace konserwatorskie objęły do tej pory m.in. kamienne okładziny części elewacji, wykończenia z tynków szlachetnych, segmentowe okna klatek schodowych i historyczne posadzki.

w trakcie prac przy elewacji

okno klatki schodowej po konserwacji

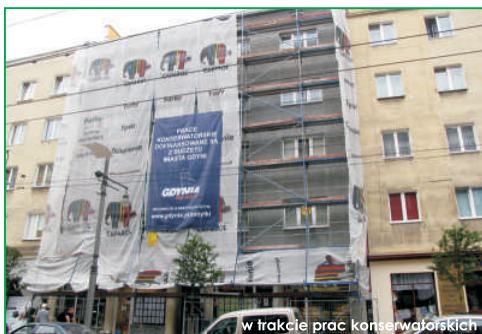
po wykonaniu prac konserwatorskich

podcień w podwórzu po wykonaniu prac konserwatorskich

powierzchnia z tynku szlachetnego po pracach konserwatorskich

w trakcie prac konserwatorskich

tynk szlachetny - uzupełnienie ubytków (po prawej stronie)

Kamienica przy ul. Świętojańskiej 105. Elewacja wykonana z tynku szlachetnego z grubym kruszywem i zmywaną powierzchnią jest podzielona żółtkowanymi jasnozielonymi pasami. Po kilku próbach udało się dobrać kruszywo oraz zaprawę zbliżone do oryginalnych.

portal przed wykonaniem prac konserwatorskich

detal portalu wykonanego z tynku szlachetnego

portal po wykonaniu prac konserwatorskich

tynk szlachetny, tzw. kamieniarski, w rowkach widoczna struktura kruszywa

Kamienica usytuowana przy ul. Bema 5. W 2013 r. pracom konserwatorskim zostały poddane elewacje kamienicy. Oczyszczono i uzupełniono oryginalne tynki z lat 30. XX w. wraz z ozdobnym portalem wykończonym tynkiem szlachetnym w kolorze czerwonym. W tynku tym były wykute ozdobne, regularne rowki, bardzo charakterystyczne dla architektury modernistycznej Gdyni.

detal kamienny lizen po wykonaniu prac konserwatorskich

elewacja frontowa (po prawej) po wykonaniu prac konserwatorskich

Dawny Bank Gospodarstwa Krajowego przy ul. 10 Lutego 8 jest jednym z pierwszych budynków modernistycznych w śródmieściu. W 2013 roku wykonano prace konserwatorskie przy elewacji frontowej, którą zdobią lizeny wykonane z bloków żółtawego kamienia.

budynek po wykonaniu remontu dachu

Willa „Szczęście Boże” przy ul. I Armii Wojska Polskiego 6. W ramach prac konserwatorskich wykonano m.in. naprawę więźby dachowej wraz z wymianą pokrycia dachowego.

Użyto nowej dachówki ceramicznej, o analogicznym kształcie i kolorze, wyprodukowanej tradycyjnymi metodami wypału w piecu węglowym.

pokrycie dachówką tzw. „wółe oko”

wybór dachówki analogicznej do pierwotnej

elewacja frontowa budynku po wykonaniu remontu dachu i balkonów

Kamienica E. Wojewskiej, przy ul. Portowej 4.

W ramach systematycznych prac remontowych i konserwatorskich przeprowadzono m.in. remont balkonów oraz remont konstrukcji dachu wraz z wymianą pokrycia dachowego.

Kształt oraz sposób ułożenia dachówki, tzw. „w koronkę” został zachowany.

pokrycie dachowe przed wykonaniem remontu

pokrycie dachowe po wykonaniu remontu

rewaloryzacja dworca kolejowego Gdynia Główna

Jednym z najważniejszych i najbardziej efektywnych przedsięwzięć konserwatorsko-budowlanych przeprowadzonych na obszarze zabytkowego śródmieścia Gdyni w ostatnich latach, była rewaloryzacja dworca kolejowego Gdynia Główna.

Zespół dworca składa się z dwóch odrębnych części: dworca dalekobieżnego i dworca podmiejskiego, połączonych wydłużonym podcieniem na słupach. Autorem projektu nowego dworca był Wacław Tomaszewski, architekt działający w Gdyni zarówno przed, jak i po wojnie. Budowę kompleksu rozpoczęto w 1950 r. od części dalekobieżnej, która została uroczystie otwarta 22 lipca 1955 r. W budowanym dworcu wykorzystano znaczne części fundamentów i piwnice poprzedniego dworca z lat 20. XX w. W latach 1956-1959 wybudowano dworzec kolei podmiejskiej. Skromne bryły budynków dworcowych, skrywają wyjątkowo bogaty wystrój plastyczny wnętrza. Kamienne posadzki i okładziny ścian, smukłe latarenki na konsolach i ozdobne oprawy grzejników, mozaiki ściennie i malowidło sufitowe to tylko niektóre elementy bogatego wystroju. Autorami części dekoracji plastycznych byli znakomici artyści. Mozaiki zaprojektowały Teresa Pągowska i Hanna Żuławska, a dekoracje malarskie w sali restauracyjnej wykonał zespół pod kierunkiem Juliusza Studnickiego.

Pod koniec XX w. zaczęło się stopniowe zacieranie walorów architektonicznych i plastycznych dworca i budynek zaczął wywoływać w użytkownikach i mieszkańcach bardzo negatywne odczucia. W związku z zamiarem ochrony dworca, zwłaszcza jego wystroju i wyposażenia w 2008 r. zespół dworca wpisano do wojewódzkiego rejestru zabytków. Był to pierwszy zabytek w Gdyni, powstały po II wojnie światowej, wpisany do wojewódzkiego rejestru zabytków.

W latach 2010-2012 przeprowadzona została przebudowa i rewaloryzacja dworca, związana z przygotowaniem do Mistrzostw Europy w piłce nożnej w 2012 r. Projektem i realizacją objęto dworzec dalekobieżny oraz łącznik z przylegającym placem. Ze względu na ochronę bryły dworca,

Budynek dworca przed podjęciem kompleksowego remontu.

Wejście do budynku dworca głównego po odrestaurowaniu.

Budynek dworca głównego i pasaż kolumnowy po wykonaniu remontu.

W kondygnacji podziemnej wyeksponowano fragmenty murów przedwojennego dworca.

zdecydowano o wybudowaniu dodatkowej powierzchni użytkowej pod poziomem parteru. Wykorzystano też częściowo piwnice, w tym dworca przedwojennego, ale było konieczne obniżenie poziomu fundamentów. Do nowego, podziemnego poziomu usługowego wykonano nowe schody w holu bagażowym. Odrestaurowano zachowane elementy wyposażenia i elementy wystroju, w tym posadzki, stolarkę drzwiową, okładziny ścian, meble przy kasach, mozaiki ścienne i malowidła na suficie w restauracji. Całość prac przy dworcu zakończyło odrestaurowanie elewacji i nowe urządzenie placu przy dworcu. Otwarcie dworca dla pasażerów nastąpiło 5 czerwca 2012 r.

Detal mozaiki w holu bagażowym.

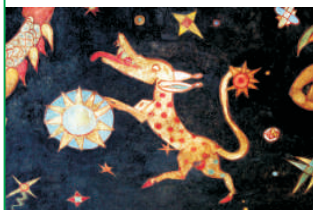

Odrestaurowane elementy wyposażenia wnętrz: zegar w holu głównym oraz lampy w sali restauracyjnej.

Nowe schody do kondygnacji podziemnej wykonane w holu bagażowym. Na ścianie mozaiki przedstawiające florę i faunę podmorską oraz krajobraz portowy.

Mozaika ścienna zdobiąca hol główny przedstawiająca pegazy i symbol kolei - uskrzydłone koło.

Malowidła sufitowe obrazujące gwiazdozbiory.

gdynski program dotacji na prace konserwatorskie

Ważnym elementem ochrony historycznej zabudowy Gdyni, a szczególnie śródmieścia, jest dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkach ze środków publicznych.

Co roku kilkanaście budynków poddawanych jest pracom konserwatorskim, które wspierane są z budżetu Gminy Gdynia w ramach systemu dotacji na zabytki. Wysokość dofinansowania jest uzależniona od walorów zabytkowych budynku, określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Maksymalna wysokość dofinansowania do 75 % może być udzielona na prace przy zabytkach wpisanych do wojewódzkiego rejestru.

Dotacje przyznawane są każdego roku przez Radę Miasta Gdyni. Remonty, które są współfinansowane przez Gminę Gdynia można rozpoznać po charakterystycznym, niebieskim nośniku informacyjnym.

Kamienica przy ul. Świętojańskiej 89.

Kamienica przy ul. 10 Lutego 35/35a.

Kamienica przy ul. Świętojańskiej 87.

Balkony kamienicy przy ul. Świętojańskiej 55.

Kamienica przy ul. Świętojańskiej 61.

współczesna zabudowa na terenie historycznego układu śródmieścia

Na niezabudowanych działkach, które nadal istnieją w śródmieściu, w ciągu ostatnich kilkunastu lat powstało wiele budynków o interesującej architekturze. Nawiązują one w większym lub mniejszym stopniu do architektury międzywojennej Gdyni.

Wymogi dotyczące nowej zabudowy na obszarze zabytkowym, określone są w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

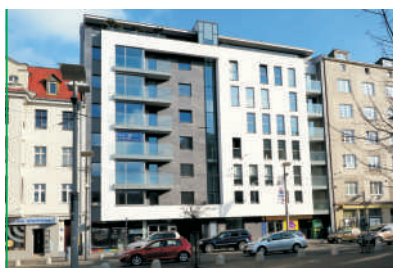
Dom Towarowy „Batory” przy ul. 10 Lutego 11, bud. 1998-1999, proj. Krzysztof Kozłowski, Warsztat Architektury Pracownia Autorska.

Budynek biurowy „Alfa-Plaza” przy ul. Batorego 28-32, bud. 1999-2000 proj. Piotr Rutkowski i Zbigniew Młodzianowski, Horus Firma Architektoniczna.

„Transatlantyk” przy Placu Kaszubskim 17, bud. 2011 r. koncepcja: Bazyli Domsta, Adam Drohomirecki i Magdalena Maderska, proj. Marcin Pilch, Archi-Tech-T.

Kamienica „Moderna” przy Placu Kaszubskim 7, bud. 2012 r., proj. Jerzy Wolski, Wolski Architekci.

Budynek mieszkalno-usługowy przy ul. Św. Piotra 21, bud. 2014 r., proj. Jacek Śliwiński, SML Inżynierowie i Architekci.

Zespół budynków mieszkalno-usługowych „Bałtyk Plaza” przy ul. Świętojańskiej 43-45, bud. 2014-15, proj. Jerzy Wolski, Wolski Architekci.

badania i popularyzacja modernistycznej architektury

Zachowanie dziedzictwa kulturowego śródmieścia obejmuje bardzo wiele różnych działań. Od wielu lat Miasto Gdynia wspiera badania naukowe nad architekturą historyczną oraz popularyzuje wiedzę o dziedzictwie miasta. W Gdyni odbywają się cyklicznie konferencje naukowe m.in. pod nazwą „Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni” oraz popularne imprezy np. „Weekend z architekturą”.

Po lewej: obrady konferencji naukowej z cyklu „Modernizm w Europie - modernizm w Gdyni”; po prawej: plakat 4. edycji konferencji z cyklu „Modernizm w Europie - modernizm w Gdyni”

Miasto Gdynia opracowuje i wydaje popularne broszury, a także cenione książki naukowe. Książki wydawane w cyklu „Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni” zawierają teksty na temat architektury modernizmu, opracowane przez specjalistów z całej Polski i z wielu innych krajów. Książki te są efektem wsparcia jakiego Miasto Gdynia udziela badaczom architektury modernizmu nie tylko w Gdyni.

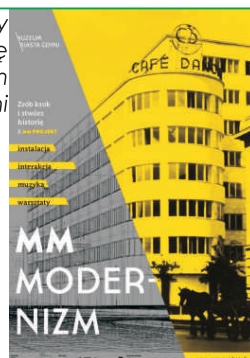
Publikacje zawierające artykuły na temat architektury modernistycznej, które były prezentowane na kolejnych konferencjach naukowych organizowanych przez Miasto Gdynię.

W Gdyni organizowane są liczne wystawy poświęcone dziedzictwu historycznemu miasta i prelekcje popularyzujące walory zabytkowego śródmieścia. Wiele z tych wydarzeń odbywa się w Muzeum Miasta Gdyni.

Plakat promujący wystawę w Muzeum Miasta Gdyni

Wystawa fotograficzna poświęcona detalom gdyńskiej architektury modernistycznej

W ostatnich latach można zaobserwować wzmożone zainteresowanie mieszkańców i turystów zwiedzaniem i poznawaniem architektury śródmieścia. Liczne imprezy edukacyjne organizowane są przez Miasto Gdynię, a wycieczki oprowadzane są przez przewodników, którzy specjalizują się w tematyce gdyńskiej.

Zwiedzanie architektury Gdyni z wykwalifikowanymi przewodnikami

Zaangażowanie społeczne

W zachowanie dziedzictwa historycznego angażują się chętnie mieszkańcy miasta i to jest nieoceniony kapitał społeczny Gdyni. Wiele rodzin to potomkowie budowniczych portu i miasta, którzy są dumni z lokalnego dziedzictwa i z przekonaniem dbają o nie. W modernistycznej kamienicy Stankiewiczza przy ul. Świętojańskiej 53, właściciele urządzili w bramie ekspozycję na temat historii domu i rodziny. W budynku nadal działa przedwojenna winda firmy Groniowski, pieczołowicie konserwowana.

wystawa poświęcona historii kamienicy

pani Joanna Stankiewicz-Kielbińska i historyczna winda

społeczne muzeum modernizmu – Mini Muzeum

W samym centrum historycznego śródmieścia, w największym budynku mieszkalnym międzywojennej Gdyni, położonym przy ul. 3 Maja 37-31 mieszkańcy urządzili jedyne w swoim rodzaju muzeum budynku. Prace konserwatorskie prowadzone przez kilka lat przy zabytkowym budynku przyczyniły się do rozbudzenia zainteresowania mieszkańców zabytkami.

W 2009 r. grupa osób zafascynowanych tym szczególnym budynkiem i jego historią, zaczęła zbierać pamiątki związane z domem i jego mieszkańcami. Rozpoczęto spisywanie kroniki budynku i pozyskiwanie dawnych dokumentów. Zaczęto także gromadzić oryginalne elementy wykończenia i wyposażenia budynku, demontowane przez mieszkańców w czasie remontów. Liczebność zbiorów i chęć ich zaprezentowania innym sprawiła, że w jednym z pomieszczeń należących do wspólnoty urządzono ekspozycję, którą później rozbudowano. Są na niej ukazane pozyskane elementy wyposażenia mieszkań i osobiste pamiątki podarowane przez mieszkańców.

To społeczne Mini Muzeum budynku zostało uroczystie otwarte 9 lutego 2009 r. i jest dostępne dla wszystkich zainteresowanych po uprzednim umówieniu.

W Mini Muzeum została m.in. zrekonstruowana łazienka wraz z posadzką z różnokolorowych płytek tzw. gorsecików.

Znajdują się tu również takie elementy wyposażenia wnętrz jak piece kuchenne czy meble, jak również naczynia i inne historyczne przedmioty codziennego użytku.

Jedno z pomieszczeń piwnicznych zaadaptowanych na cele muzeum

Więcej o modernizmie Gdyni:

Biurow Miejskiego Konserwatora Zabytków

www.gdynia.pl/modernizm

Muzeum Miasta Gdyni

www.muzeumgdynia.pl

Mini Muzeum „Bankowiec”

www.facebook.com/minimuzeum.bankowiec

Miejska Informacja Turystyczna

www.gdyniakulturalna.pl

Agencja Rozwoju Gdyni

www.arg.gdynia.pl

URZĄD
MIASTA
GDYNI